

Per RICARD SALVAT

Amb data 6 de febrer de 1956, Ramón Gómez de la Serna escrivia a María Martos O'Neill de Baeza:

Sólo unas líneas con precipitación para que reciba mi más sentido pésame.

Fue un amigo de los 14 años y nunca tuvimos la menor disputa.

Yo sé su valor y algún día le dedicaré un retrato en mis libros.

Con todo mi dolor para Usted y sus hijos, reciba la consternación de Ramón. Luisita les envía también sus condolencias.

Ricardo Baeza havia mort el dia abans a Madrid. Havia nascut a Bayamo (Cuba) el 1890, de pare espanyol i mare mexicana. És sorprenent i inquietant l'oblit en què ha quedat el gran polígraf, aquest crític literari i director teatral, traductor pulcre i precís, intel·lectual d'infinits horitzons, amb gran sentit de la responsabilitat política. Home d'alta actitud ètica i sempre coherent amb la seva ideologia.

Era doctor en lletres, història i dret. Fou professor de la Universitat d'Oxford i va exercir de corresponsal del diari ABC a Londres. A Buenos Aires, on va viure durant la dècada dels quaranta, va ser assessor de la revista *Sur*, propietat de la seva amiga Victoria Ocampo. També va treballar a la "Colección de Clásicos Universales" i a "Biografías", de l'editorial Emecé. Del 1947 al 1949 va ser, també, director de publicacions de la UNESCO.

Fou durant trenta mesos ambaixador d'Espanya a Xile en els primers anys de la República.

En el diari *El Sol* de Madrid va alternar amb José Ortega y Gasset, Ramón Pérez de Ayala i Miguel de Unamuno en la publicació de fulletons, un costum o modalitat periodística que s'ha perdut.

Ell fou l'introduïdor dels escriptors Gabriele D'Annunzio, Maurice Maeterlinck, Paul Fort, Friedrich Hebbel, George Santayana, George Bernard Shaw, Rudyard Kipling, Oscar Wilde, Graham Green, Eugenio de Castro, James Joyce, Stephan Zweig, Rémy de Gourmont, André Gide, Marcel Schwob, etc.

Solia acompanyar les seves traduccions amb uns pròlegs admirables en els quals es preocupava de situar l'autor en el seu context cultural i polític. Sempre va anar en actitud paral·lela a la d'Ortega, amb una obsessió i

admirable fixació per modernitzar la cultura espanyola. La reunió d'aquests pròlegs en volums constituiria una necessària aportació per al coneixement de la cultura literària castellana entre els anys vint i els anys cinquanta.

Però des de l'horitzó d'interessos de la nostra revista *Assaig de Teatre*, s'ha de recordar que ell fou qui va fundar i dirigir el que s'ha considerat com el primer teatre d'assaig modern que es creà a Castella, i que va ser aproximadament una mena de continuació del Teatre Íntim d'Adrià Gual. En tot cas, Ricardo Baeza és un dels pioners de la posada en escena a la península Ibèrica, junt amb Gregorio Martínez Sierra, Cipriano Rivas Cherif, Federico García Lorca i Pura Ucelay.

Havia fundat amb els germans Calleja una editorial. Al començament, l'anomenaren *Minerva*. Canviaren la capçalera al cap de dos anys per *Atenea*. En aquesta editorial va publicar les seves traduccions d'obres dramàtiques. L'any 1919, Baeza va liquidar la seva part de la florent empresa editorial i va fundar la seva pròpia Companyia Dramàtica que anomenà també, *Atenea*.

Baeza explicava amb aquestes paraules el seu projecte: "Ante todo, no se trata de un nuevo ensayo de Teatro Libre, según la modalidad conocida, ni de un teatro de índole especial y esotérico derivado del libro y dirigido exclusivamente a un pequeño número de espectadores iniciados".¹ El primer actor fou Miguel Muñoz, la primera actriu, Herminia Peñaranda, esposa de Jacinto Grau, un dels seus millors amics. L'escenògraf va ser Fernando Mignoni i el figurinista, Roberto Montenegro.

La Compañía Dramática Atenea va debutar el 27 de setembre de 1919 al Teatro Princesa de Madrid amb *Gabriel Borkman* d'Henrik Ibsen. A aquest espectacle el varen seguir *La importancia de llamarse Ernesto* d'Oscar Wilde, *El diablo* de Ferenc Molnar, *Leonarda* de Björnstjerne Björnson, i *El conde Alarcón* i *La redención de Judas* de Jacinto Grau.²

Varen sortir de *tournee* per diverses ciutats d'Espanya i aviat l'empresa, que com es pot veure era absolutament suïcida, aleshores i ara, va acabar essent un gran fracàs comercial. Les cartes que Ricardo Baeza envia a la seva esposa María són absolutament reveladores de totes aquestes dificultats i constitueixen un document històric de primer ordre. Esperem publicar-les en els propers números d'*Assaig de Teatre*.

Malgrat tot, aquesta temporada és una temporada històrica per a la història del teatre espanyol i, en els propers números de la nostra revista mirarem d'estudiar i reflexionar sobre els diversos aspectes i la multitud de facetes d'aquest intel·lectual excessivament oblidat. L'any 1928 va ser director literari, "dramaturg" i col·laborador en les tres posades en escena de la Companyia d'Irene López Heredia.

Recuperem ara aquesta fonamental aportació teòrica que es va publicar al diari *El Sol*. Aquest treball és, juntament amb els quatre volums de crí-

tica teatral d'Enrique Díez Canedo,³ el treball recentment publicat de Cipriano Rivas Cherif,⁴ *Las Máscaras* de Ramón Pérez de Ayala⁵ i els escrits del gran Josep Yxart,⁶ una de les aportacions més decisives i importants a l'alta crítica o crítica universitària, o a la crítica feta des de la perspectiva de compromís intel·lectual i polític que s'ha fet a Espanya.

Nosaltres pensem que calia reeditar els articles d'"En torno al problema del teatro" i que sorprendran molt el públic jove. A més, tenim la intenció de recuperar tots els treballs crítics sobre teatre de Baeza.

Per acabar, afegim que Baeza fou un apassionat lector i va aplegar una de les biblioteques privades més importants de l'Estat. Hem tingut ocasió de conèixer-la i resulta impressionant observar-hi la quantitat d'edicions introbables que ell va anar recollint. Per sort per a nosaltres, aquesta biblioteca està instal·lada en un bellíssim palau d'una ciutat històrica tarragonina (segons la nostra opinió, la biblioteca hauria de romandre a Catalunya). I hem pensat que ja és hora d'editar tots els treballs de Ricardo Baeza. Un tros de la millor Espanya intel·lectual li pertany amb tots els honors.

Les més boniques paraules escrites arran de la seva mort les va escriure la seva gran amiga Victoria Ocampo: "*Con Baeza, se me muere un poco de Shakespeare, un poco de Shelley, un poco de Cervantes y de Shaw y de Wilde y de Nietzsche y de Tolstoi.*"⁷

NOTES

1. Citat per Augusto Iglesias a "Ricardo Baeza" Diari *Novedades* de Santiago de Xile, 29 de març de 1956.
2. ANDERSON, ANDREW A. *Ricardo Baeza y el Teatro*. Madrid: Anales de la Literatura Española Contemporánea XIX, 1994 P. 232. No hem pogut contrastar aquesta excel·lent informació. No tenim constància que es representessin tots aquests títols.
3. DÍEZ-CANEDO, E. *Artículos de crítica teatral. El teatro español de 1914 a 1936*. 4 volums. Mèxic: Joaquin Mortiz, 1968.
4. RIVAS CHERIF, C. *Cómo hacer teatro: Apuntes de orientación profesional en las Artes y Oficios del Teatro Español*. Edició a cura d'Enrique de Rivas. València: Pre-Textos, 1991.
5. PÉREZ DE AYALA, R. *Las máscaras*. 2 volums. Madrid: Renacimiento, 1924.
6. YXART, J. *El arte escénico en España*. 2 volums. Barcelona: Impremta de *La Vanguardia*, 1894.
7. OCAMPO, V. "Ricardo Baeza (3 de febrero de 1956)". Buenos Aires: *Revista Sur*, n. 239 (març-abril 1956).